

Contante betalingen geteld

Nederlanders betaalden in 2007 5,5 miljard keer contant, zo blijkt uit onderzoek van de Nederlandsche Bank. Contant geld is daarmee nog altijd het meest gebruikte betaalmiddel aan de kassa, maar elektronische betaalmiddelen winnen snel terrein. Veranderde betaalgewoonten tussen 2002 en 2007 hebben in 2007 geleid tot kostenbesparingen van EUR 100 miljoen op jaarbasis.

Vanaf 2007 zijn marktpartijen diverse campagnes gestart zoals 'Klein bedrag? PINNEN mag!', om pinnen verder te stimuleren en nog meer kostenbesparingen te realiseren. Dit heeft het gebruik van de pinpas een flinke impuls gegeven. In mei 2009 hebben banken, winkeliers, horeca en benzinestations opnieuw afgesproken contant geld verder terug te dringen.

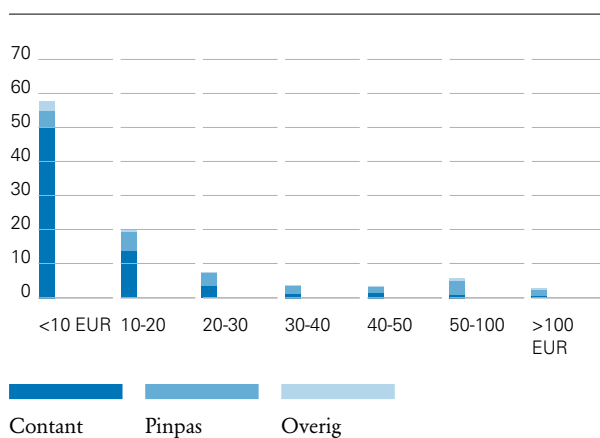
Het aantal contante betalingen in kaart gebracht

Nederlandse consumenten betaalden in 2007 ongeveer 5,5 miljard keer met contant geld, zo blijkt uit schattingen van de Nederlandsche Bank. Lange tijd was onduidelijk hoeveel contante betalingen er jaarlijks zijn in Nederland. Contante betalingen worden namelijk in tegenstelling tot pasbetalingen niet centraal geregistreerd. Hoewel verschillende partijen al eerder hadden geprobeerd er een schatting van te geven, liepen de resultaten sterk uiteen. De studies verschilden op vele punten van elkaar, zoals qua onderzoekspopulatie, onderzoeksperiode en wijze van interviewen, waardoor onderlinge vergelijking moeilijk was. Daarom heeft DNB in september 2007 samen met onderzoeksbureaus TNS NIPO en GfK uitgebreid onderzoek gedaan naar wat de beste manier is om het betaalgedrag van consumenten in kaart te brengen. Uit het onderzoek blijkt dat consumenten betalingen het minst vaak vergeten wanneer zij gedurende één dag hun betalingen bijhouden in een dagboekje.

Het is voor zowel DNB als de marktpartijen belangrijk om op de hoogte te zijn van het aantal contante betalingen in Nederland. Zonder actuele en betrouwbare informatie is het moeilijk een beeld te krijgen van de kosten van het betalingsverkeer en van de besparingsmogelijkheden. Daarnaast is het voor DNB, die verantwoordelijk is voor de uitgifte van nieuwe bankbiljetten en de Nederlandse geldcirculatie, van belang zicht te hebben op het gebruik van contant geld. Sinds de invoering van de euro is dit moeilijker geworden, omdat er geen gegevens meer zijn over de eurobankbiljetten die in Nederland in omloop zijn.

Grafiek 1 Verdeling toonbankbetalingen naar bedrag en betaalmiddel, september 2007

In procenten van totale aantal betalingen

Bron: DNB/Currence¹.

Uit het DNB-onderzoek blijkt dat van de 5,5 miljard contante betalingen ongeveer 4,9 miljard plaatsvonden aan de kassa in bijvoorbeeld een winkel, restaurant of benzinestation. De overige 600 miljoen waren betalingen tussen burgers onderling, zoals voor zakgeld en aan goede doelen. Gemeten naar aantallen betalingen is contant geld het meest gebruikte betaalmiddel: 72% van alle aankopen betalen consumenten contant, 24% met de pinpas en 4% met betaalmiddelen zoals de chipknip, tankkaart of creditcard. De meeste toonbankbetalingen in Nederland liggen onder de EUR 10 (grafiek 1). Voor deze betalingen is contant geld het meest gebruikte betaalmiddel. Voor bedragen tussen de EUR 20 en EUR 30 gebruiken consumenten ongeveer even vaak contant geld als hun pinpas.

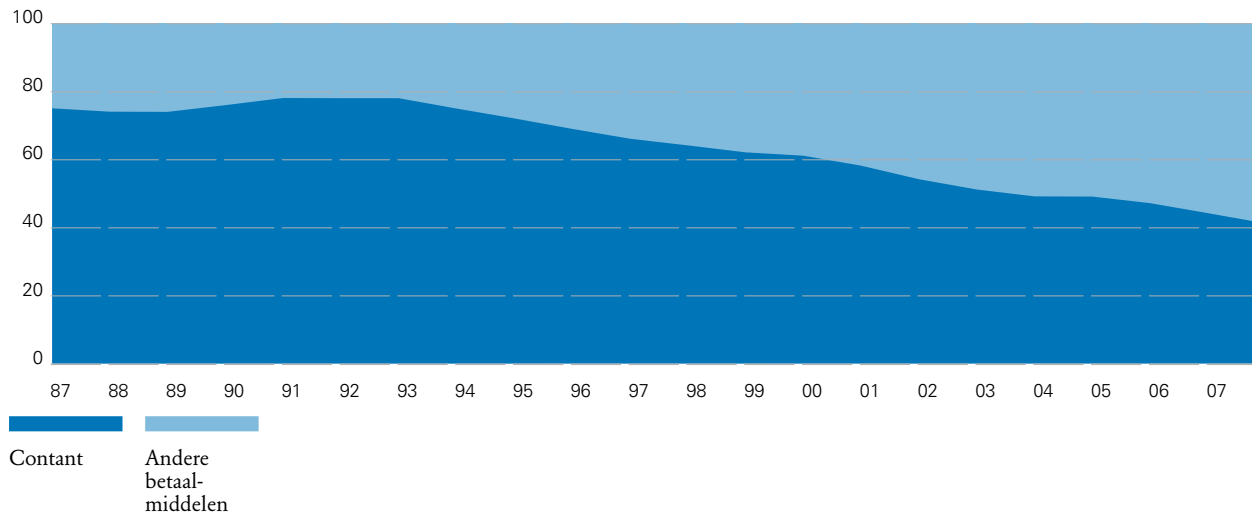
Bedragen boven de EUR 30 pinnen zij meestal. Verder blijkt dat er relatief veel contante betalingen plaatsvinden in de horeca, bij voedselspecialzaken en in de recreatieve sector.

De ontwikkeling van contant geld

DNB gaat het onderzoek naar het aantal contante betalingen in Nederland jaarlijks herhalen om de ontwikkeling van het betaalgedrag van Nederlanders te blijven volgen. In tegenstelling tot het aantal is de waarde van contante betalingen af te leiden via de totale consumptieve bestedingen aan de toonbank minus de waarde van cheques en elektronische betalingen (grafiek 2). Het aandeel van contant geld in de totale omzet aan de toonbank is vanaf 1992 geleidelijk aan het afnemen. In 1992 werd ongeveer 79% van alle bestedingen contant afgerekend. Grote bedragen betaalden consumenten toen vaak met cheques. Slechts 2% werd betaald met de pinpas. Vanaf 1992 nam het gebruik van de pinpas fors toe en al snel verdwenen de cheques van het toneel. Ook de waarde van contante betalingen nam hierdoor sterk af. Vanaf 2004 ligt de totale omzet van contante betalingen zelfs onder die van pinbetalingen. In 2008 betaalden consumenten 40% van hun bestedingen met contant geld tegen 55% met de pinpas. Consumenten gebruiken naast de pinpas ook steeds vaker andere elektronische betaalmiddelen, zoals de chipknip en creditcard. Deze worden echter alleen in specifieke sectoren gebruikt. Zo wordt de chipknip vooral gebruikt bij snoep- of kaartjesautomaten en in bedrijfskantines, en de creditcard in de horeca, bij benzinestations en in de modebranche. Hun rol in het Nederlandse betalingsverkeer is hierdoor bescheiden.

Grafiek 2 Ontwikkeling gebruik contant geld

In procenten van de totale omzet van toonbankbetalingen

Bron: CBS/Currence.¹

De kosten van het betalingsverkeer

Betalen kost geld. Uit eerdere schattingen van DNB is gebleken dat DNB, de banken, transactieverwerkers en winkeliers jaarlijks bijna EUR 3 miljard aan kosten maken om alle betalingen aan de kassa mogelijk te maken. Denk bijvoorbeeld aan de kosten van geldautomaten, het transport van bankbiljetten en munten, de plaatsing van betaalautomaten en de internet- of telefoonverbinding voor het pinverkeer. Deze kosten zijn maatschappelijke kosten, die op de een of andere manier uiteindelijk worden betaald door consumenten, via verkoopprijzen, bancaire tarieven of de belasting.

Banken en winkeliers kunnen hun kosten voor het betalingsverkeer verlagen door het gebruik van contant geld verder terug te dringen. Schattingen van DNB tonen aan dat de vervanging van contant geld door de pinpas vanaf 2002, in 2007 heeft geleid tot een kostenbesparing op jaarbasis van EUR 100 miljoen voor de banken, winkeliers en DNB samen. Dat is een besparing van 4% op de totale kosten voor contante en pinbetalingen. Deze besparing komt uiteindelijk bij consumenten terecht. Internationaal gezien kent Nederland een efficiënt betalingsverkeer. Dit uit zich in relatief lage tarieven voor consumenten. Zo heeft de Europese Commissie onlangs aangetoond dat de tarieven voor een betaalrekening in Nederland laag zijn vergeleken met andere landen in de EU.

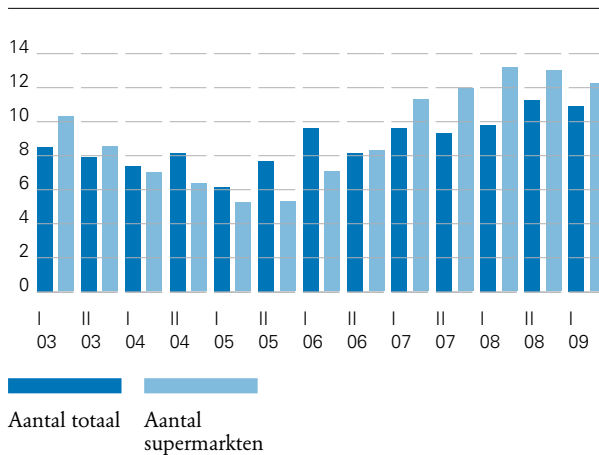
Maatregelen om het gebruik van contant geld terug te dringen

In 2005 hebben de Nederlandse banken en toonbankinstellingen (winkeliers, horeca en benzinebranche) het Convenant Betalingsverkeer gesloten om onder meer de kosten van het betalingsverkeer te verlagen.

Als uitvloeisel hiervan is de Stichting Bevorderen Efficiënt Betalen (BEB) opgezet die allerlei projecten ontwikkelt en ondersteunt gericht op ondernemers om het gebruik van contant geld verder terug te dringen. Zo kregen alle ondernemers tussen april 2007 en eind 2008 een subsidie wanneer zij een speciaal voor kleine ondernemers ontwikkeld pinpakket afnamen. Door deze actie zijn meer dan 11.000 ondernemers de pinpas gaan accepteren. Ook buiten de Stichting BEB om werken winkeliers, horeca-ondernemers en banken samen om het gebruik van contant geld terug te dringen. In Almere is als reactie op de stijgende overvalcriminaliteit in samenwerking met de gemeente en Currence het project 'Almere cash-less' gestart. Doel hierbij is om winkeliers én consumenten bewuster te maken van niet alleen de kosten- maar ook de veiligheidsvoordelen van pinnen. Currence is als producteigenaar van PIN verantwoordelijk voor publiekscampagnes rondom pinnen. Zij organiseert in samenwerking met de Stichting BEB ook de campagne 'Klein bedrag? PINnen mag!'. Hierbij worden consumenten via tv-spotjes gestimuleerd om vaker kleine bedragen te pinnen en worden winke-

Grafiek 3 Jaarlijkse groei aantal pinbetalingen bij alle toonbankinstellingen en bij supermarkten, 2003 - 2009-1.

In procenten

Bron: Currence.

liers aangemoedigd hun klanten ook kleine bedragen te laten pinnen. Diverse winkeliers zijn in september 2008 gestart hun klanten te stimuleren om te pinnen door middel van promotiemateriaal, PIN & WIN-acties en door toeslagen op lage pinbetalingen af te schaffen. De campagne richtte zich in het begin op supermarkten, maar al snel volgden anderen zoals de drogisterijen en slijterijen.

De verschillende initiatieven hebben succes. Zij hebben niet alleen geleid tot meer pinbetalingen in deelnemende sectoren, maar hebben ook een uitstralingseffect naar andere branches. Ook daar kunnen consumenten steeds vaker pinnen en hoeven zij minder vaak extra te betalen voor het pinnen van lage bedragen. De jaarlijkse groei van het aantal pinbetalingen is sinds de sluiting van het Convenant in november 2005 gestegen van 7% in 2005 naar 11% in 2008/09. De campagne 'Klein bedrag? PINnen mag!' begon bij de supermarkten en daar is de stijging van het aantal pinbetalingen groter dan bij alle toonbankinstellingen samen (grafiek 3). Consumenten zijn vooral steeds vaker lagere bedragen gaan pinnen. Daardoor is het gemiddelde pinbedrag in vier jaar tijd gedaald van EUR 44,60 in 2005 naar EUR 39,45 in de eerste helft van 2009. De stimuleringsmaatregelen lijken ook effect te hebben op het gebruik van contant geld. Na enkele jaren van stabilisatie nemen de waarden van zowel geldopnamen als -afstorting door consumenten en bedrijven sinds het tweede halfjaar van 2008 af (grafiek 4).

Een blik vooruit

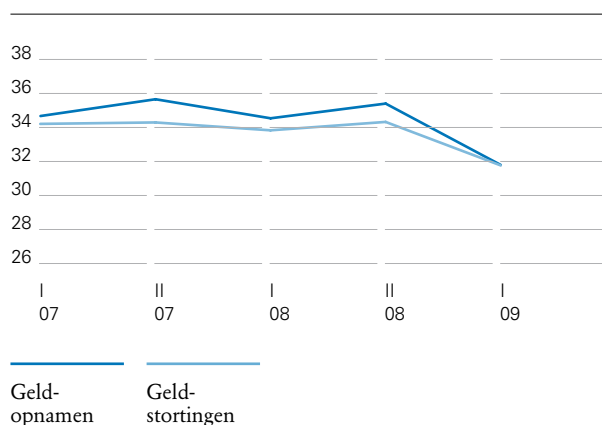
Ondanks de sterke groei in het gebruik van de pinpas is er nog veel ruimte voor verdere vervanging van contant geld en dus voor verdere kostenbesparingen. Daarom hebben de Nederlandse banken en toonbankinstellingen in mei 2009 opnieuw afspraken gemaakt. Deze zijn vastgelegd in een Nadere Overeenkomst bij het Convenant Betalingsverkeer 2005. Het streven is om het aantal betaalautomaten te laten groeien naar 270.000 en het aantal pinbetalingen naar 2,7 miljard in 2012. Stichting BEB heeft een vierjarenplan opgesteld waarin de plannen nader zijn uitgewerkt. Op de korte termijn richt de stichting zich op het promoten van pinbetalingen onder ondernemers en consumenten. Op de lange termijn zullen banken komen met nieuwe elektronische betaalmethoden.

Op de korte termijn zijn er verschillende acties. Om de doelstelling van 270.000 betaalautomaten te realiseren heeft de stichting BEB een subsidieregeling in het leven geroepen om de ondernemers die nu nog geen pinbetalingen accepteren over de streep te trekken. Daarnaast stimuleert de Stichting BEB onder andere initiatieven die het pinnen toegankelijker maken voor consumenten met een functiebeperking. Om het doel van 2,7 miljard pinbetalingen te realiseren, breidt Currence de publiekscampagne 'Klein bedrag? PINnen mag!' uit naar nieuwe branches, te beginnen met de doe-het-zelf branche. Ook organiseert zij een landelijke eindejaar 'PIN & WIN winterfeest'.

De komst van nieuwe elektronische betaalvormen die laagwaardige contante betalingen kunnen vervangen speelt op de langere termijn (4-6 jaar). Banken zijn

Grafiek 4 Waarde opnamen en stortingen contant geld, 2007 - 2009-1

In miljarden euro's

bezig met de ontwikkeling ervan en in de loop van 2010 komen zij met voorstellen. De nieuwe betaalvormen moeten veilig, betrouwbaar, kostenefficiënt en een hoge transactiesnelheid hebben en ze moeten inspelen op de relatieve voor- en nadelen van contant geld voor consumenten en ondernemers. Nederlanders kunnen nu overigens al met hun mobiele telefoon parkeergeld betalen en geld naar elkaar overmaken via sms-berichten. Er zijn ook proeven geweest voor het mobiel afrekenen van aankopen in winkels. In het buitenland kunnen consumenten soms al kleine transacties afrekenen in winkels met een betaalpas met een contactloze chip. Wellicht dat dit in de toekomst ook in Nederland mogelijk wordt.

Tot slot

DNB zal het gebruik van betaalmiddelen aan de kassa nauwgezet blijven volgen. Zij verwacht dat het belang van contant geld langzaam zal teruglopen en dat het belang van elektronische betaalmiddelen zal toenemen met verdere besparingen tot gevolg. DNB acht het van belang dat marktpartijen gezamenlijk nadenken over hoe het gebruik van veilige en efficiënte elektronische betaalmiddelen door consumenten en winkeliers gestimuleerd kan worden. Ook nieuwe betaalmiddelen kunnen een veilig en efficiënt alternatief zijn van contant geld. Er zullen echter wel enige jaren overheen gaan tussen een proef met een nieuw betaalmiddel en een eventueel grootschalig gebruik ervan door consumenten en winkeliers.

¹ De gegevens van contante betalingen zijn afkomstig uit het DNB-onderzoek en die van pinbetalingen van Currence, de producteigenaar van PIN.